

Nada SFILIGOJ

Marko Lah

Temelji ekonomije

Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Maklen, Ljubljana 2005, str. 331, 4.500,00 SIT (ISBN 961-235-209-7)

Na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je izšla tretja razširjena in bistveno dopolnjena izdaja knjige *Temelji ekonomije* avtorja Marka Laha, izrednega profesorja za ekonomijo na tej fakulteti. Osnovna struktura knjige je sicer ostala nespremenjena, vendar je avtor vnesel vrsto dopolnitev. Tako so na primer ob poglavjih dodana kontrolna vprašanja in računske naloge, katerih namen je aplikacija teorije na konkretne primere. Z uvodnimi dovtipi k posameznim poglavjem skuša avtor na kratko izpostaviti bistvo obravnavane tematike.

Čeprav gre predvsem za učbenik, ki je primarno namenjen študentom te fakultete, ima knjiga tudi širši pomen, saj je koristen pripomoček vsem, ki se bodisi profesionalno ukvarjajo z ekonomsko problematiko ali pa se zanjo zanimajo. V njej so pregledno in razumljivo predstavljene osnove sodobne ekonomske teorije.

Poznavanje teoretične razlage temeljnih ekonomskih procesov in kategorij je vsekakor bistvenega pomena za boljše razumevanje zapletenih realnih dogajanj, v katere vstopamo vsi, bodisi posredno ali neposredno, predvsem pa kot potrošniki in proizvajalci oziroma kot povpraševalci in ponudniki (izdelkov, storitev, idej itd.) na različnih ravneh ekonomskega in političnega dogajanja. Oboje je v praksi tesno med seboj prepleteno.

Danes so v ospredju zanimanja ekonomistov in politikov ter širše javnosti

vprašanja učinkovitosti (ali neučinkovitosti) sodobnih gospodarstev in njihove mednarodne konkurenčnosti, pozitivnih in negativnih učinkov globalizacije, naraščanja dohodkovne vrzeli med bogatimi in revnimi, uravnavanja državnih financ, inflacije, brezposelnosti, gospodarske rasti, zviševanja produktivnosti dela itd. Z vidika ekonomsko teoretične analize gre za medsebojno prepletanje mikro in makroekonomskih problemov posameznega narodnega gospodarstva z globalnimi, ki potekajo na svetovni ravni. Izhodišče za razumevanje specifičnosti posameznih gospodarstev je poznavanje in razumevanje splošnih ekonomskih zakonitosti in kategorij, ki delujejo na današnji razvojni stopnji sodobnih tržnih gospodarstev. Na te se knjiga *Temelji ekonomije* primarno osredotoči.

V uvodu avtor definira področje ter cilje in smisel ekonomskega raziskovanja. Nato pa se osredotoči na razčlenitev temeljnega ekonomskega problema, ki ga najprej poenostavljeno ponazorimo na primeru potrošnika, ki se sooča z nujnostjo racionalnega razporejanja razpoložljivih sredstev na različne alternativne možnosti potrošnje tako, da bi maksimalno zadovoljil svoje potrebe. Zatem pa osvetli temeljni ekonomski problem z vidika celotne družbe. Njegovo bistvo je v tem, da vsaka, tudi najbogatejša družba, razpolaga z omejeno količino proizvodnih zmogljivosti, ki jih mora razporediti na različne alternativne načine uporabe tako, da bi bile čim boljše zadovoljene potrebe celotne družbe. Predvsem ji mora biti zagotovljeno preživetje in nadaljnji razvoj.

Po zgledu znanega ekonomista P. Samuelsona se avtor poslužuje poenostavitve tega problema z dilemo med proizvodnjo masla in proizvodnjo topov. Pri

danih proizvodnih zmogljivostih bo opazovana družba lahko proizvedla več masla le, če zmanjša proizvodnjo topov, in seveda obratno, če hoče proizvesti več topov, mora zmanjšati proizvodnjo masla. Šele ko (če) se z razvojem družbe njene proizvodne zmogljivosti povečajo, lahko proizvede tako več topov kot tudi več masla. Čeprav je minilo več desetletij od prve Samuelsonove ponazoritve tega problema, nam danes zveni ta dilema neverjetno sodobno in aktualno.

Avtor v nadaljevanju prikaže možne načine reševanja temeljnega ekonomskega problema, ki sta danes predvsem tržni in/ali planski mehanizem in nujno prepletanje. Tu gre za splet vprašanj, ki so sicer predstavljena v teoretični obliki, vendar so pomembna za ekonomsko politiko, ki mora v vsakokratnih danih okoliščinah najti najprimernejše konkretne rešitve, s čimer determinira celotno ekonomsko dogajanje v družbi.

Ker sedanost logično izvira iz preteklosti, je pogoj za pravilno in poglobljeno razumevanje sodobnih ekonomsko teoretičnih smeri poznavanje njihove razvojne poti.

Zato Marko Lah posveča 2. del knjige pregledu razvoja ekonomske teorije, ki ga v primerjavi s prejšnjo izdajo v marsičem dopolnjuje (str. 27–68). Njegov prikaz sega od prvih zametkov ekonomske misli v delih antičnih filozofov (Platon, Aristotel) in srednjeveških cerkvenih mislecev (Tomaž Akvinski) do merkantilizma, fiziokratizma (F. Quesnay, Ekonomska tabela) in prispevkov najpomembnejših predstavnikov klasične politične ekonomije (A. Smith, D. Ricardo, K. Marx idr.). Nadaljuje z orisom marginalizma in njegovih najpomembnejših predstavnikov. Obsežneje predstavi teoretični prispevek A. Marshalla, teoretičnega utemeljitelja sodobne teorije cen

in nadaljuje s prikazom teorij nepopolne oziroma monopolistične konkurence ter kratkim orisom značilnosti keynesianske in postkeynesianske teorije. Sodobnim teorijam, ki jih v začetnem delu le na kratko predstavi, kasneje v okviru tematskega sklopa makroekonomije posveča posebno pozornost, saj predstavljajo pomembno podstat nekaterih najbolj značilnih sodobnih ekonomskih politik (najbolj značilna primera sta reaganomika in thatcherizem).

V 3. delu avtor predstavlja najpomembnejše sestavine sodobne mikroekonomske teorije (str. 69–182). Najprej prikaže model popolne konkurence in njegove značilnosti ter ga primerja s sodobnimi nepopolnimi tržnimi oblikami. V tem sklopu posveča posebno pozornost analizi ponudbe in povpraševanja, različnim vidikom elastičnosti (povpraševanja, ponudbe, cenovni, dohodkovni, križni), spremembam v času, državnim posegom (davki, subvencije itd.). Sledi natančen prikaz procesa oblikovanja tržnega ravnotežja in njegovega spreminjanja zaradi različnih dejavnikov. V nadaljevanju se osredotoči na analizo vedenja potrošnika in pregledno ponazarja različne vidike potrošnikovega vedenja in njegovega sprejemanja nakupnih odločitev pri izbiri med različnimi alternativnimi načini potrošnje.

Zatem avtor obsežno predstavi analizo podjetja in dejavnike njegove uspešnosti. Pri tem analizira podjetje najprej v abstraktnem teoretičnem modelu popolne konkurence, v katerem je delovne posameznega podjetja možno opazovati kot reagiranje na impulze iz zunanjih okolij, ki se jim mora prilagajati, saj zaradi svoje majhnosti ne more vplivati na tržno dogajanje. V tem sklopu so najprej zajeti najpomembnejši vidiki teoretične analize podjetja (proizvodna

funkcija, analiza stroškov, kratko- in dolgoročno ravnotežje podjetja itd.), ki jih avtor v nadaljevanju nadgrajuje z analizo podjetja v nepopolni konkurenci (monopol, oligopol, državna regulacija monopola) in z značilnostmi monopolistične konkurence.

V tem poglavju avtor dodaja nekatere novejšje in aktualne primere nepopolnega trga (na primer koncesije, pomen stroškov monopolista, privilegirane in nepriviligirane cene itd.).

Ta analiza je temelj za razumevanje sodobnih konkurenčnih razmer, v katerih prevladujejo različne nepopolne oziroma monopolistične tržne oblike in ima podjetje lahko večji ali manjši (monopolni) vpliv na tržno dogajanje. S tem so pogojene modifikacije podjetnikovega ravnanja v njegovem prizadevanju za doseganje maksimalnega profita oziroma za obstoj v zaostrenih konkurenčnih razmerah, ko si na različne načine prizadeva za ustvarjanje konkurenčnih prednosti pred svojimi tekmeci.

Danes doživljamo tako v Sloveniji kot drugod po svetu intenzivne procese združevanj med različnimi podjetji, s čimer se manevrski prostor konkurence zožuje. Zato je temeljito poznavanje značilnosti in rezultatov različnih sodobnih oblik monopolističnega povezovanja prav gotovo aktualno. Avtor jih prikazuje dokaj izčrpno in natančno. Dodaja tudi prikaz javne regulacije monopolov.

V 4. delu se avtor posveča makroekonomski problematiki, ki obravnava procese na ravni celotnega narodnega gospodarstva (str. 183–303). Čeprav se v realnem gospodarstvu dogajanja na mikro in makro ravni nenehno medsebojno prepletajo, se razlikujejo po številnih značilnostih in zato zahtevajo vsako svojo posebno teoretično obravnavo.

Avtor v tem sklopu osvetljuje agregatne količine, kot so družbeni proizvod, narodni dohodek, agregatno povpraševanje in agregatna ponudba itn. in procese njihovega medsebojnega uravnoveževanja. Tu gre za procese vzpostavljanja makroekonomskega ravnotežja, kot jih analizirata keynesianska in postkeynesianska teorija, kot tudi za obsežno problematiko gospodarske rasti in prikaz ponavljajočih se cikličnih nihanj ekonomske aktivnosti.

Avtor v uvodu k 4. delu opozarja, da dogajanje na makroekonomski ravni ni enostavni seštevek vedenja in odločitev številnih posameznih gospodarskih subjektov, saj na tej ravni delujejo specifične zakonitosti, ki so predmet proučevanja makroekonomske teorije.

Osrednjo vlogo v teh procesih privzema sodobna ekonomska politika, ki skuša z različnimi instrumenti usmerjati temeljne gospodarske tokove, spodbujati gospodarsko rast, umirjati amplitudo nihanj med konjunkturo in krizo itn.

Avtor navaja predvsem štiri skupine ciljev ekonomske politike:

1. čim bolj učinkovita izraba proizvodnih faktorjev oziroma čim večji *output* gospodarstva;
2. čim večja zaposlenost prebivalcev države oziroma čim manjša nezaposlenost;
3. stabilna raven cen – zmerna inflacija;
4. doseganje ugodne menjave gospodarstva s tujino (str. 184).

V tem sklopu Marko Lah natančno razčlenjuje posamezne instrumente ekonomske politike in njihove možne učinke. To so predvsem fiskalni, monetarni in dohodkovni sistem.

V nadaljevanju pregledno predstavlja obsežno problematiko gospodarske rasti in poslovnih ciklov, kar je večno aktualna tema za vsa sodobna gospo-

darstva. Zanimiv in poučen je prikaz klasične teorije gospodarske rasti in njegova primerjava s Keynesovim modelom gospodarske rasti, na katerega navezuje prikaz teoretičnega prispevka J. M. Keynesa. Posebej je prikazana teorija efektivnega povpraševanja in v tem sklopu Keynesova teorija denarja ter primerjalna analiza teorij eksogenosti in endogenosti denarja, pri čemer se Marko Lah opira na svoje lastne raziskovalne rezultate.

Med sodobnimi ekonomskimi teorijami posebej povzema osnovne značilnosti monetarizma, teorije racionalnih pričakovanj, ekonomike ponudbe, ekonomike blaginje in teorije javne izbire.

V nadaljevanju obravnava avtor nadvse aktualno problematiko nezaposlenosti, inflacije in razdelitve dohodka. V tem sklopu najprej povzema neoklasično teorijo trga dela in nezaposlenosti, zatem pa osvetljuje povezavo med inflacijo in nezaposlenostjo s pomočjo Philipsove krivulje, na kar navezuje prikaz monetaristične teorije nezaposlenosti. Sledi razčlenitev povezanosti med razdelitvijo in inflacijo (neoklasična in postkeynesianska teorija).

S pomočjo obravnavanih teoretičnih konceptov avtor opredeljuje prevladujoče ekonomske usmeritve ekonomskih politik po 2. svetovni vojni, in sicer predvsem na primeru ZDA in Zahodne Evrope. Označuje jih prehod od prevladujočega keynesianizma v daljšem časovnem povojnem razdobju k ponovnemu oživljanju klasičnih načel v obliki ekonomike ponudbene strani in monetarizma v osemdesetih letih ter z njimi povezanega zmanjševanja državnih posegov v gospodarstvo do »clintonomike« (monetaristične ekonomske politike s primesmi ekonomike ponudbe) in »nove ekonomije« ter G. W. Busha in

»šoka 11. septembra 2001«.

Marko Lah se ob koncu knjige osredotoči na aplikacijo svojih teoretičnih dognanj na konkretne razmere slovenskega gospodarstva za čas od leta 1991 dalje, s poudarkom na razčlenitvi različnih ekonomskih politik in njihovega prepletanja. Teoretično analizo ilustrira s statističnimi podatki o gibanju makroekonomskih kazalcev za obdobje 1992–2004, s katerimi dodatno osvetljuje predhodni teoretični prikaz. Temu dodaja še statistične tabele, ki obravnavajo ekonomski položaj Slovenije v Evropski uniji (fiskalna politika, Evropska centralna banka idr.).

Gre za nadvse aktualno analizo, ki zajema bistvena vprašanja našega gospodarskega dogajanja in opozarja na možne omejitve ekonomskih politik pri njihovem udejanjanju v sedanjih konkretnih razmerah. S tem vzpostavlja organsko povezavo med teorijo in njenim praktičnim pomenom.

Knjiga je strokovno korektna in pedagoško primerna, saj si avtor prizadeva, da zahtevne teoretične vsebine podaja na jasen in razumljiv način, jih ilustrira s številnimi diagrami in shemami, ob posameznih poglavjih podaja kontrolna vprašanja in vsakemu poglavju dodaja krajše povzetke, ki osvetljujejo bistvo zajete snovi. Pri oblikovanju vsebine knjige se je avtor opiral na obsežno literaturo in na svoje raziskovalno delo ter na svoje dolgoletne pedagoške izkušnje. Zato jo odlikujeta preglednost in jasnost. Nadalje velja poudariti njeno aktualnost, saj obravnava številna sodobna ekonomska vprašanja in vsebuje vrsto najnovejših statističnih podatkov o relevantnih ekonomskih procesih. Pohvaliti velja tudi tisk, z več stranskega prostora ob tekstu, ki studentom omogoča lastne zabeležke.